

John J. Mearsheimer  
*A nagy téveszme*

*A Henry L. Stimson előadás-sorozat*

*A Henry L. Stimson-előadások a Yale-en működő Whitney és  
Betty MacMillan Center for International and Area Studiesban*

John J. Mearsheimer

# A nagy téveszme

*Liberális álmok és nemzetközi realitások*

Századvég Kiadó, 2022  
Budapest

Copyright © 2018 by John J. Mearsheimer

A fordítás az alábbi kiadás alapján készült:  
John J. Mearsheimer: *The Great Delusion. Liberal Dreams  
and International Realities*.  
New Haven – London, Yale University Press, 2018.

Fordította: Szalay Péter  
Szerkesztette: Molnár Attila Károly

© Századvég, 2022  
Hungarian translation © Szalay Péter

Felelős kiadó: Molnár Attila Károly  
Olvasószerkesztő: Bobály Ilona  
Borítóterv: Járkó Nagy Mihály  
Tipográfia és tördelés: Fodor Gábor  
Nyomdai munkálatok: Prime Rate Kft.

ISBN 978-615-6436-12-2  
ISSN 2732-0553

# Tartalom

Előszó *A nagy téveszme* című könyv  
magyar kiadásához 7

Előszó 10

1. A lehetetlen álom 17

2. Az emberi természet és a politika 37

3. A politikai liberalizmus 83

4. Repedések a liberalizmus építményén 139

5. A liberalizmus külföldi terjesztése 197

6. A liberalizmus mint a bajok forrása 243

7. A béke liberális elméletei 297

8. A visszafogottság ügye 341

Irodalom 367



# *Előszó A nagy téveszme című könyv magyar kiadásához*

*A nagy téveszme* magyar fordítása súlyos veszélyek idején jelenik meg Európában. Magyarország határaitól nem messze, Ukrajnában nagy háború zajlik, amelynek mélyreható következményei vannak minden magyar emberre nézve. Úgy vélem, ez a könyv sokat elmond ennek a háborúnak az okairól, és általában arról, hogy mi történt Európában a berlini fal 1989-es leomlása és a Szovjetunió 1991-es összeomlása óta.

Alapvető érvem az, hogy a nemzetközi politika megértésének legjobb módja, ha a világ működését magyarázni próbálunk főbb elméletekben gondolkodunk. A nemzetközi kapcsolatok elméletének két fő irányzata van: a liberalizmus és a realizmus. Én realista vagyok, és azt állítom, hogy egy liberális külpolitikát folytató állam végeláthatatlan bajok sorába kerül.

Fontos hangsúlyozni, hogy *A nagy téveszme* keveset mond a liberális demokrácia és a nem-liberális demokrácia erényeiről, ami a magyar olvasók számára óriási jelentőségű téma. A könyv középpontjában a liberalizmus mint külpolitikai elmélet áll, nem pedig az, hogy a liberalizmus adja-e a helyes receptet a politikai rend felépítéséhez bármely országon belül, így Magyarországon belül is.

Az ukrajnai háborúra rátérve azt állítom, hogy miután a hidegháború 1989-ben véget ért, és beléptünk az egypólusú pillanatba, az Egyesült Államok, amely az egyedüli pólus volt, liberális külpolitikát folytatott, amelyet gyakran liberális he-

gemóniának neveznek. Ez kifejezetten elutasította a realizmust, és helyette a következőket igényelte: a liberális demokrácia elterjesztése a világban, a gazdasági kölcsönös függőség előmozdítása és egyre több ország szoros integrálása a nemzetközi intézményekbe. Európában a liberális hegemonia támogatta az EU és a NATO kelet-európai terjeszkedését, valamint az úgynevezett „színes forradalmakat” – például a grúziai rózsás forradalmat és a narancsos forradalmat Ukrajnában.

Ezek a különböző politikák – beleértve a NATO bővítését is – nem Oroszország megfélemezésére irányultak, ami realista cél lett volna. Oroszország a hidegháborút követő első huszonöt évben katonailag annyira gyenge volt, hogy a nyugati döntéshozók nem látták szükségét annak, hogy hatalmát megfélemezzék. A cél ehelyett az volt, hogy a liberális rendet kelet felé terjesszék, Oroszország felé, és végül Oroszországot is e rend részévé tegyék.

Az orosz vezetők azonban a realizmus elvei szerint működtek – amely a hatalmi egyensúlyt és a katonai fenyegetéseket hangsúlyozza –, és komoly veszélynek tekintették az Egyesült Államok és szövetségesei liberális céljait. Moszkva különösen félt a NATO terjeszkedésétől, amelyet hajthatatlanul ellenzett, amióta a szövetség az 1990-es évek végén elkezdett kelet felé terjeszkedni. Oroszország azonban túl gyenge volt ahhoz, hogy megállítsa a bővítés első, 1999-es (Magyarországot is magában foglaló) vagy a 2004-es második fejezetét. Mindazonáltal ellenállása ezekkel a fejleményekkel szemben kristálytiszta volt. Lényegében az oroszok realistiként, az amerikaiak pedig liberálisként gondolkodtak, ami konfliktushoz vezetett.

Az igazi bajok 2008 áprilisában kezdődtek a NATO éves bukaresti csúcstalálkozóján, amikor a szövetség bátran kijelentette, hogy Grúzia és Ukrajna is a szövetség tagja lesz. Az orosz vezetők nem hagytak kétséget afelől, hogy a NATO e lépését halálos fenyegetésnek tekintik, és nem fogják hagyni, hogy ez megtörténjen. Nem meglepő módon néhány hónappal később, 2008 augusztusában háború tört ki Grúzia és Oroszország között e kérdésben. Majd 2014 februárjában válság kezdődött Uk



rajna miatt, amely nyolc évvel később, 2022 februárjában teljes körű háborúvá fajult. Mindkét konfliktus nagyrészt Amerika elhibázott liberális hegemoniapolitikájának eredménye volt.

A liberalizmus és a realizmus mellett *A nagy téveszme* nagy hangsúlyt fektet egy harmadik izmusra: a nacionalizmusra. Aligha kétséges, hogy a nacionalizmus a legerősebb politikai ideológia a bolygón, és a liberalizmussal való kapcsolata fontos szerepet játszik a történetemben, többek között abban, hogy Oroszország hogyan reagált a liberális hegemoniára. A szuverenitás a nacionalizmus egyik központi eleme. Minden állam maga akarja a bel- és külpolitikáját alakítani és végrehajtani más országok beavatkozása nélkül. Ezért az orosz vezetők nemcsak az EU és a NATO bővítésétől, hanem a színes forradalmaktól is tartottak. Attól tartottak, hogy az Egyesült Államok végül megpróbálja majd megdönteni a moszkvai rezsimeket, és liberális demokráciát erőltetni Oroszországra. Ez a félelem hozzájárult az Oroszország és a Nyugat közötti kapcsolatok megmérgezéséhez és az ukrán válság kirobbanásához.

Nyilvánvaló, hogy Európa – különösen annak keleti fele – a belátható jövőben nem lesz békés régió. Ennek a sajnálatos helyzetnek minden bizonnyal komoly következményei lesznek minden magyar emberre nézve. Úgy vélem, hogy e zaklatott világ értelmezésének legjobb módja a liberalizmus, a nacionalizmus és a realizmus kapcsolatának megértése. Ez a három izmus rendkívül fontos szerepet játszik a nemzetközi politika alakításában, ahogyan azt *A nagy téveszme* című könyvemben megpróbálom elmagyarázni.

*John J. Mearsheimer*  
2022. augusztus

# Előszó

Amikor tíz évvel ezelőtt elkezdtem dolgozni ezen a könyvön, két különböző elképzelésem volt arról, hogy mi lehetne a téma. Először is, meg akartam magyarázni, hogy a hidegháború utáni amerikai külpolitika miért vonzotta a kudarcokat, néha katasztrofális kudarcokat. Különösen érdekelt, hogy megmagyarázzam Amerika egyre csak halmozódó, közel-keleti fiaskóit, és az amerikai–oroszlkapcsolatok folyamatos romlását, amely 2014-ben az Ukrajna miatti súlyos szakításhoz vezetett. Ez a téma annál is érdekesebb volt, mert a kilencvenes évek elején nagy volt az optimizmus Amerikának a világban betöltött szerepével kapcsolatban. Ki akartam deríteni, mi romlott el.

Másodszor, arra törekedtem, hogy könyvet írjak arról, hogy a liberalizmus, a nacionalizmus és a realizmus hogyan hat egymásra az államok közötti kapcsolatokban. A nacionalizmust régóta figyelemre méltóan jelentős erőnek tartom a nemzetközi politikában, de ezt a témát még soha nem vizsgáltam meg részletesen. A realizmusról azonban már sokat írtam, és több korábbi munkámban is feltártam a liberalizmustól való eltéréseit. Úgy gondoltam, hogy érdekes lenne egy olyan könyvet írni, amely összehasonlítja és szembeállítja egymással ezt a három izmust, különösen azért, mert nem tudtam olyan cikkről vagy könyvről, ami ezt már megtette volna.

Ahogy a liberalizmus, a nacionalizmus és a realizmus kapcsolatán gondolkodtam, rájöttem, hogy ez a hármas egység

ideális sablonként szolgálhat arra, hogy az amerikai külpolitika 1989 óta – és különösen 2001 óta – bekövetkezett kudarcait magyarázzam. Ezen a ponton a könyv megírásának két indoka szépen illeszkedik egymáshoz.

Alapvetően amellet érvelek, hogy az Egyesült Államok a hidegháborút követően úgy megerősödött, hogy egy alapvetően liberális külpolitikára törekedhetett, amit általában „liberális hegemoniának” nevezünk. Ennek az ambiciózus stratégiának az a célja, hogy minél több országot liberális demokráciává alakítson át, miközben előmozdítja a nyitott nemzetközi gazdasági együttműködést, és hatékony nemzetközi intézményeket épít ki. Lényegében az Egyesült Államok arra törekedett, hogy a világot a saját képére formálja át. Ennek az amerikai külpolitikai elit által széles körben elfogadott politikának a támogatói úgy vélik, hogy mindez békét teremt a világon, és enyhíti a nukleáris fegyverek elterjedése és a terrorizmus kettős problémáját, emellett csökkenti az emberi jogok megsértését, és a liberális demokráciákat is biztonságosabbá teszi a belső fenyegetésekkel szemben.

A liberális hegemonia azonban kezdettől fogva kudarcra volt ítélve, és kudarcba is fulladt. Ez a stratégia mindig olyan politikához vezet, amely szembefordítja az országot a nacionalizmussal és a realizmussal, amelyeknek végső soron sokkal nagyobb befolyásuk van a nemzetközi politikára, mint a liberalizmusnak. Ezt az alapvető tényt a legtöbb amerikai számára nehéz elfogadni. Az Egyesült Államok egy mélyen liberális ország, amelynek külpolitikai elite szinte reflexből ellenséges mind a nacionalizmussal, mind a realizmussal szemben. Ez a fajta gondolkodás azonban csak bajhoz vezethet a külpolitika terén. Az amerikai döntéshozók bölcsen tennék, ha feladnák a liberális hegemoniát, és egy visszafogottabb külpolitikát folytatnának, amely a realizmuson alapul, valamint végre annak megértésén, hogy a nacionalizmus hogyan korlátozza a nagyhatalmakat.

E könyv mélyebb gyökerei a Cornell Egyetem végzős hallgatójaként eltöltött időszakomból erednek. 1976 őszén részt

vettem az Isaac Kramnick professzor által tartott *Field Seminar in Political Theory* (Politikaelméleti terepmunka) elnevezésű politikaelméleti kurzuson. A kurzus, amely olyan korszakalkotó gondolkodók írásaival ismertette meg a hallgatókat, mint Platón, Machiavelli, Hobbes, Locke, Rousseau és Marx, nagyobb hatással volt rám, mint bármely másik, amelyen valaha részt vettem. Még mindig megvannak róla a jegyzeteim, és az évek során legalább ötvenszer átnéztem őket.

Ennek a szemináriumnak három aspektusa központi szerepet játszott szellemi fejlődésemben. Először is, sokat tanultam mindenféle izmusról, beleértve a liberalizmust, a nacionalizmust és a realizmust, és a kurzuson szembe tudtuk ezeket állítani egymással. Másodsor, megtanított arra, hogy az elmélet nélkülözhetetlen a világ működésének megértéséhez. Azért tértem vissza oly sokszor a jegyzetekhez, mert eszembe jutottak a teoretikusoknak bizonyos érvei, amelyek érvényesek voltak a kortárs politikai kérdések esetében is. Harmadsor, megtanultam, hogy a fontos elméleti kérdésekről egyszerű, világos és laikusok számára is érthető nyelven lehet írni és beszélni. Bár gyakran nem volt könnyű rájönni, hogy az olvasmánylistáinkon szereplő híres-neves elméletalkotók pontosan mit is állítanak, Kramnick professzor úr képessége, hogy elméleteiket egyszerű nyelven fogalmazza meg, nemcsak könnyen érthetővé tette őket, hanem arra is rávilágított, hogy miért is fontosak. Ez a könyvem, *A nagy téveszme* alapvetően elméleti jellegű. A könyv alaptétele az, hogy az elmélet elengedhetetlen a politikai kérdések megértéséhez. Isaac Kramnick szellemében azonban igyekeztem érveimet a lehető legvilágosabban megfogalmazni, hogy minden képzett és érdeklődő olvasó megérthesse azokat. Röviden, az a célom, hogy érthetően fejezzem ki magamat, és nem az, hogy ügyesen ködösítsek. Persze az olvasó dönti majd el, hogy ez sikerült-e.

Ezt a könyvet nem tudtam volna megírni egy csomó kiváló ember segítségével nélkül. Örökké adósa maradok annak a négy személynek, akik kezének nyoma mindenütt megtalálható a kötetben: Eliza Gheorghe, Mariya Grinberg, Sebastian Rosato és

Stephen Walt. Ők nemcsak kritikusan fontos koncepcionális tanácsokat adtak, amelyek miatt egyes érveimet megváltoztattam, hanem olyan ellentmondásokat is észrevettek, amelyek elkerülték a figyelmet, továbbá bölcs tanácsokkal láttak el a fejezetek átszerkesztésével és a könyv általános szerkezetével kapcsolatban.

A kéziratból öt nagyobb tervezet készült, mielőtt átadtam a Yale University Pressnek. 2016 novemberében, a második tervezet után workshopot tartottam Daniel Deudney, Matthew Kocher, John Owen, Sebastian Rosato, Stephen Walt és Alexander Wendt részvételével, akik nem a Chicagói Egyetem oktatói, de voltak oly kedvesek, és elolvasták az egész kéziratot, amit aztán nyolc órán át részletesen kritizáltak. Mind a workshopon, mind az azt követő e-maileken és telefonon kapott visszajelzések nyomán számos jelentős változtatást hajtottam végre.

A workshopon részt vett barátom, Thomas Durkin is hasznos adatokat adott arra vonatkozóan, hogy a liberális hegemóniára való törekvés hogyan fenyegeti a polgári szabadságjogokat idehaza, és hogyan segíti a nemzetbiztonsági állam növekedését. Szerencsémre a Chicagói Egyetemen nemzetközi kapcsolatokkal foglalkozó minden kollégám – Austin Carson, Robert Gulotty, Charles Lipson, Robert Pape, Paul Poast, Michael J. Reese és Paul Staniland – részt vett a vitában. Ők is kiváló észrevételeket tettek, amivel segítettek pontosítani vagy megváltoztatni érveimet.

Külön köszönet Sean Lynn-Jonesnak, aki elolvasta a teljes kéziratot, és részletes észrevételei segítettek annak finomításában. Hálás vagyok a Yale University Pressnél dolgozó szerkesztőmnek, William Fruchtnak, a végső változaton végzett kiváló főszerkesztői munkájáért. Kemény volt, ha kellett, hogy bizonyos érveléseket pontosítsak, miközben ő olvasóbarátabbá fogalmazta át azokat. Liz Schueler és John Donohue a szerkesztésben, Karen Olson a logisztikában segített.

A könyv elkészítésében kisebb-nagyobb segítséget kaptam még a következőktől: Sener Akturk, Zeynep Bulutgil, Jon Caverley, Michael Desch, Alexander Downes, Charles Glaser,

Burak Kadercan, Brian Leiter, Jennifer A. Lind, Gabriel Mares, Max Mearsheimer, Nicholas Mearsheimer, Rajan Menon, Nuno Monteiro, Francesca Morgan, Valerie Morkevičius, John Mueller, Sankar Muthu, David Nirenberg, Lindsey O'Rourke, Joseph Parent, Don Reneau, Marie-Eve Reny, Michael Rosol, John Schuessler, James Scott, Yubing Sheng, Tom Switzer, valamint a Yale University Press két névtelen bírálója.

Köszönet Ian Shapirónak, a Yale-en működő MacMillan Center for International and Area Studies Henry R. Luce igazgatójának, aki meghívott a 2017-es Henry L. Stimson-előadások megtartására. A Yale-en tartott három előadásom tulajdonképpen ennek a könyvnek a központi eleme. Elismerésem a Chicagói Egyetemnek is, amely több mint harmincöt éve szellemi otthonom, és nagylelkűen támogatta a kutatást, amely nemcsak e könyv, hanem gyakorlatilag minden írásom elkészítéséhez vezetett, amióta 1982-ben adjunktusként ott dolgozni kezdtem. Köszönet a Charles Koch Alapítványnak a kutatásaim és a workshopok finanszírozásában nyújtott segítségért, különösen William Ruger, a kutatásért felelős alelnök támogatásáért.

Szerencsés vagyok, hogy kiváló adminisztratív asszisztensem nemcsak a professzori és tudományos élet mindennapi logisztikájában segítenek évek óta, hanem sok kutatást is végeznek helyettem. Megan Belansky, Emma Chilton, Souvik De, Elizabeth Jenkins és Michael Rowley mind hozzájárultak e könyv elkészítéséhez. Hálás vagyok a családomnak a támogatásért, főleg feleségemnek, Pamelának, aki soha nem panaszkodott a könyv írásával töltött végtelen órák miatt.

Végül szeretném ezt a kötetet az évek során tanított összes hallgatónak ajánlani, a Mohawk Valley Community College-on, New York állam északi részén 1974-ben tartott első kurzusomtól kezdve. Hallgatónak tekintek mindenkit, akinek gondolkodását munkám segítette formálni, akár a kurzusomon kívül is. Szeretek tanítani, mivel a diákokkal megosztott tudás segíthet saját elméleteik megalkotásában a világ működéséről.

Az évek során én is rengeteget tanultam a hallgatókkal való kapcsolatból, különösen a szemináriumokon fordult gyakran elő, hogy egy hallgató érvei miatt megváltozott a véleményem egy cikkről vagy könyvről az óra végére. A nagy előadások tapasztalatai pedig arra sarkalltak, hogy megszerezsem a témákkal kapcsolatos gondolataimat, és világos és közérthető módon próbáljam kifejtetni őket.

A tanítás és a hallgatókkal való munka az évek során segített formálni gondolataimat a nemzetközi politikáról, ez a könyv minden oldalán tükröződik. Hálás vagyok érte.





.....

## *A lehetetlen álom*

A liberális hegemonia olyan ambiciózus stratégia, amelynek keretében egy állam arra törekszik, hogy minél több országot a sajátjához hasonló liberális demokráciává alakítson, miközben elősegíti a szabadkereskedelmet és a nemzetközi intézmények kiépítését. Lényegében a liberális állam arra törekszik, hogy közel s távol saját értékeit terjessze. Célom e könyvben annak bemutatása, hogy mi történik, ha egy erős állam ezt a stratégiát a hatalmi egyensúly politika rovására követi.

A liberális hegemoniát Nyugaton – különösen a külpolitikai elit soraiban – sokan olyan bölcs politikának tartják, amelyet az államoknak axiómaként kellene elfogadniuk. Azt mondják, hogy a liberális demokrácia elterjesztése a világon mind erkölcsi, mind stratégiai szempontból rendkívül észszerű. Először is, úgy gondolják, hogy ez hatékony módja az emberi jogok védelmének, amelyeket az autoriter államok néha súlyosan megsértenek. És mivel e politika szerint a liberális demokráciák nem akarnak háborúzni egymás ellen, végső soron ez egy olyan receptet nyújt, amely túllép a realizmuson és elősegíti a nemzetközi békét. Végezetül, támogatói azt állítják, hogy ez a politika segít megvédeni a liberalizmust otthon, mivel kiiktatja az autoriter államokat, amelyek egyébként segíthetnék a liberális államon belül állandóan jelen lévő nem-liberális erőket.

Ez a hagyományos bölcsesség téves. A nagyhatalmak ritkán vannak abban a helyzetben, hogy teljes körű liberális kül-

politikát folytassanak. Amíg kettő vagy több létezik belőlük a bolygón, addig nemigen van más választásuk, mint hogy nagyon odafigyeljenek a globális hatalmi egyensúlyban elfoglalt helyükre, és a realizmus kényszerei szerint cselekedjenek. A nagyhatalmak, eltéréseiktől függetlenül, mind komolyan aggódnak a fennmaradásuk miatt, mivel egy két- vagy többpólusú rendszerben mindig fennáll annak a veszélye, hogy egy másik nagyhatalom megtámadja őket. Ilyenkor a liberális nagyhatalmak rendszerint liberális retorikába csomagolják keménykezű viselkedésüket. Úgy szónokolnak, mint a liberálisok, és úgy cselekszenek, mint a realisták. Ha a realista logikával ellentétes liberális politikát fogadnak el, azt kivétel nélkül mindig megbánják.

Időnként azonban egy liberális demokrácia olyan kedvező pozícióra tehet szert a hatalmi egyensúlyi rendszerben, hogy liberális hegemoniára tud törekedni. Ez a helyzet leginkább az egypólusú világban fordulhat elő, ahol az egyetlen nagyhatalomnak nem kell attól tartania, hogy egy másik megtámadja, mert nincs ilyen. Ekkor a liberális egyedüli pólus szinte mindig feladja a realizmust, és liberális külpolitikát folytat. A liberális államokat átjárja a keresztes hadvezér jellemző mentalitása, amelyet nehéz megfékezni.

Mivel a liberalizmus nagyra értékeli az elidegeníthetetlen vagy más néven természetjog koncepcióját, az elkötelezett liberálisok komolyan aggódnak a bolygó gyakorlatilag minden egyes emberének jogai miatt. Ez az univerzalista logika erősen arra sarkallja a liberális államokat, hogy beavatkozzanak olyan országok belügyeibe, amelyek súlyosan megsértik polgáraik jogait. Ezt továbbgondolva a legjobb módja annak, hogy más országok lakóinak jogait ne tiporják sárba, az lenne, ha liberális demokráciában élnének. Ez a logika egyenesen az aktív rendszerváltó politikához vezet, ahol a cél az autokráciák megdöntése és liberális demokráciákkal történő felváltása. A liberálisok nem riadnak vissza ettől a feladattól, mert igazán bíznak abban, hogy államuk képes társadalmi átalakítást végezni belföldön és külföldön egyaránt. A liberális demokráciák által

benépesített világ megteremtése a nemzetközi béke receptjének is tekinthető, amely nemcsak a háborút szüntetné meg, hanem nagymértékben csökkentené – ha nem is szüntetné meg – a nukleáris fegyverek elterjedésének és a terrorizmusnak az ikerpestisét. Végül pedig, a liberalizmus otthoni védelmének ideális módja.

E lelkesedés ellenére a liberális hegemonia nem fogja elérni céljait, és kudarca elkerülhetetlenül hatalmas költségekkel jár majd. A liberális állam valószínűleg vég nélküli háborúkat fog vívni, ami inkább növeli, mint csökkenti a konfliktusok szintjét a nemzetközi politikában, és ezáltal súlyosítja a konfliktusok szaporodásából és a terrorizmusból fakadó problémákat. Ráadásul szinte biztos, hogy az állam militarista magatartása a végén a saját liberális értékeit is veszélybe sodorja.

A külföldre irányuló liberális törekvések belföldi szabadságkorlátozáshoz vezetnek. Végül, még ha a liberális állam el is érné céljait – a demokrácia terjesztését közel s távol, a gazdasági kapcsolatok előmozdítását és a nemzetközi intézmények létrehozását –, ezek még mindig nem teremtenének békét.

A liberalizmus korlátainak megértéséhez kulcsfontosságú, hogy felismerjük a nacionalizmussal és a realizmussal fennálló viszonyát. Ez a könyv végső soron erről a három izmusról szól, és arról, hogy ezek kölcsönhatása hogyan befolyásolja a nemzetközi politikát.

A nacionalizmus rendkívül erős politikai ideológia, amely a különböző nemzetekre tagolt világban mindenütt jelen van. A nemzetek jelentős társadalmi egységek, mindegyiknek sajátos a kultúrája. Gyakorlatilag minden nemzet saját államot szeretne, bár ezt nem mindegyiknek sikerül megvalósítania. Mégis egy olyan világban élünk, amelyet szinte kizárólag nemzetállamok népesítenek be, ami azt jelenti, hogy a liberalizmusnak együtt kell léteznie a nacionalizmussal. A liberális államok is nemzetállamok. Nem kérdés, hogy a liberalizmus és a nacionalizmus képes együtt létezni, de ha összeütköznek, szinte mindig az utóbbi győz.

A nacionalizmus befolyása gyakran aláássa a liberális külpolitikát. A nacionalizmus például nagy hangsúlyt fektet az önrendelkezésre, ami azt jelenti, hogy a legtöbb ország ellenáll egy liberális nagyhatalom azon törekvésének, hogy beavatkozzon a belpolitikájába – ami azonban a liberális hegemonia lényege. Ez a két izmus az egyéni jogok terén is összeütközésbe kerül.

A liberálisok szerint mindenkinek ugyanazok a jogai, függetlenül attól, hogy melyik országban él. A nacionalizmus ízigvérig partikuláris ideológia, ami azt jelenti, hogy a jogokat nem tekinti elidegeníthetetlennek. A gyakorlatban az emberek túlnyomó többsége világszerte nem sokat törődik a más országokban élő egyének jogaival. Sokkal inkább aggódnak a polgártársaik jogai miatt, és még ennek az elkötelezettségnek is vannak korlátai. A liberalizmus viszont túlértékeli az egyéni jogok fontosságát.

A liberalizmus a realizmus számára sem igazi ellenfél. A liberalizmus alapvetően abból indul ki, hogy a társadalmat alkotó egyének között néha komoly nézetkülönbségek vannak az élet értelmének mibenlétét illetően, és ezek a különbségek arra készíthetik őket, hogy megpróbálják elpusztítani egymást. Ezért van szükség az államra, hogy fenntartsa a békét. De nincs világállam, amely komoly nézetkülönbségek esetén féken tartaná az országokat. A nemzetközi rendszer felépítése anarchikus, nem hierarchikus, ami azt jelenti, hogy a nemzetközi politikára alkalmazott liberalizmus nem képes működni. Az országoknak tehát nincs más választásuk, mint a hatalmi egyensúly logikája szerint cselekedni, ha fenn akarnak maradni. Vannak azonban olyan speciális esetek, amikor egy ország olyannyira biztonságban van, hogy szakíthat a reálpolitikával és valóban liberális politikát folytathat. Az eredmények majdnem mindig csapnivalóak, főként azért, mert a nacionalizmus keresztülhúzza a liberális keresztes lovak számításait.

Röviden, érvem az, hogy a nacionalizmus és a realizmus szinte mindig erősebb a liberalizmusnál. Világunkat jórészt

ez a két erős izmus alakította, nem pedig a liberalizmus. Gondoljunk csak arra, hogy ötszáz évvel ezelőtt a politikai világ egyetem rendkívül heterogén volt: városállamok, hercegségek, birodalmak, fejedelemségek és más politikai formák is működtek benne. Ez a világ átadta a helyét egy szinte kizárólag nemzetállamok lakta földgolyónak. Bár számos tényező okozta ezt a nagy átalakulást, a modern államrendszer két fő mozgatórugója a nacionalizmus és a hatalmi egyensúly politika volt.

## **A liberális hegemonia amerikai felkarolása**

E könyvet az a törekvés is motiválja, hogy megértsük a közelmúlt amerikai külpolitikáját. Az Egyesült Államok mélyen liberális ország, amely a nemzetközi rendszer messze legerősebb államaként került ki a hidegháborúból.<sup>1</sup> A Szovjetunió 1991-es összeomlása ideális helyzetbe hozta, hogy a liberális hegemoniára törekedjen.<sup>2</sup> Az amerikai külpolitikai elit nem habozott, és az Egyesült Államok, valamint a világ jövőjét illető bőséges optimizmussal elfogadta ezt az ambiciózus politikát. A közvélemény kezdetben osztotta ezt a lelkesedést.

---

<sup>1</sup> A mindennapi amerikai közbeszédben megszokott gyakorlat, hogy különbséget teszünk liberálisok és konzervatívok között. A liberálisokat általában a Demokrata Párttal, míg a konzervatívokat a Republikánus Párttal azonosítják. Ezt a megkülönböztetést figyelembe véve kevés értelme lenne az Egyesült Államokat mélyen liberális országgént jellemezni. Én azonban a liberális kifejezést – Louis Hartz szavaival – „klasszikus locke-i értelemben” használom, ami lehetővé teszi, hogy ő és én is azt mondhassuk, hogy Amerika alapjában véve liberális, és hogy bár a Demokrata és a Republikánus Párt között fontos különbségek vannak, lényegét tekintve mindkettő liberális intézmény. Hartz 1955, 4.

<sup>2</sup> Az Egyesült Államok az egész 20. században aktívan támogatta a külföldi demokráciákat, amint azt Tony Smith világossá teszi. Smith 1994. A hidegháború végéig azonban a liberális demokrácia terjesztése mindig háttérbe szorult a hatalmi politikán alapuló keményvonalas politikával szemben, amely néha a demokratikusan megválasztott vezetők megbuktatását és a brutális autokratákkal való jó viszony kialakítását jelentette. Más szóval az Egyesült Államok 1989-ig nem volt abban a helyzetben, hogy liberális hegemoniára törekedjen.

A korszellemet Francis Fukuyama híres cikke, *A történelem vége?* ragadta meg, amely éppen akkor jelent meg, amikor a hidegháború a végéhez közeledett.<sup>3</sup> A szerző szerint a liberalizmus a 20. század első felében legyőzte a fasizmust, a második felében pedig a kommunizmust, és most már nem maradt életképes alternatíva. A világot végül teljes egészében liberális demokráciák fogják benépesíteni. Fukuyama úgy véli, ezeknek a nemzeteknek gyakorlatilag nem lesznek érdemi vitáik, és megszűnnek a nagyhatalmak közötti háborúk. A legnagyobb probléma, amellyel az emberek ebben az új világban szembesülnek, szerinte az unalom lesz majd.

Abban az időben széles körben úgy vélték, hogy a liberalizmus elterjedése örökre véget vet a hatalmi egyensúly politikának. A nagyhatalmi kapcsolatokat sokáig jellemző kemény biztonsági vetélkedés megszűnik, és a realizmus, amely sokáig a nemzetközi kapcsolatok domináns intellektuális paradigmája volt, a történelem szemétdombjára kerül. „Egy olyan világban, ahol a szabadság, nem pedig a zsarnokság menetel előre – hirdette Bill Clinton, amikor 1992-ben a Fehér Házért kampányolt –, a tisztán hatalmi politika cinikus számítása egyszerűen nem állja meg a helyét. Ez nem illik egy olyan új korszakhoz, amikor az eszmék és az információk az egész világot bejárják, még mielőtt a nagykövetek elolvashatnák a reggeli táviratokat.”<sup>4</sup>

Valószínűleg egyetlen közelmúltbeli elnök sem fogadta el lelkesebben a liberalizmus terjesztésének küldetését, mint George W. Bush, aki egy beszédében azt mondta 2003 márciusában, két héttel Irak lerohanása előtt: „A jelenlegi iraki rezsim megmutatta a zsarnokság erejét, amely vizályt és erőszakot terjeszt a Közel-Keleten. Egy felszabadított Irak megmutathatja a szabadság erejét, amely átalakíthatja ezt a létfontosságú régiót, reményt és fejlődést hozva milliók életébe. Amerika biztonsági érdekei és

---

<sup>3</sup> Fukuyama 1989. Lásd még uő. 2022.

<sup>4</sup> The 1992 Campaign; Excerpts from Speech by Clinton on U.S. Role. *New York Times*, 1992. október 2.

Amerika szabadságba vetett hite ugyanabba az irányba mutat: egy szabad és békés Irakhoz.”<sup>5</sup> Még abban az évben, szeptember 6-án kijelentette: „A szabadság előretörése korunk kihívása; ez országunk hivatása. A *Tizennégy ponttól a négy szabadságjogon át a Westminsteri beszédig* Amerika az elvek szolgálatába állította hatalmát.”<sup>6</sup> Hisszük, hogy a szabadságot a természet teremtette, hogy a szabadság a történelem iránya. Hisszük, hogy az emberi kiteljesedés és kiválóság a szabadság felelősségteljes gyakorlásában rejlik. És hisszük, hogy a szabadság – a szabadság, amelyet oly nagyra értékelünk – nemcsak a miénk, hanem az egész emberiség joga és lehetősége.”<sup>7</sup>

Valami nagyon rosszul sült el. Az emberek nagy részének véleménye az Egyesült Államok külpolitikájáról 2018-ban merőben más, mint 2003-ban volt, nemhogy az 1990-es évek elején. A realizmustól elszakadt Amerika eredményeiről szóló legtöbb értékelést nem az optimizmus, hanem a pesszimizmus uralja. Bush és Barack Obama elnökök alatt Washington kulcs szerepet játszott a halál és a pusztítás magjainak elvetésében az egész Közel-Keleten, és kevés jel utal arra, hogy a káosz-nak egyhamar vége szakadna. A liberális logika által motivált amerikai Ukrajna-politika a felelős elsősorban az Oroszország és a Nyugat közötti jelenlegi válságért. Az Egyesült Államok 1989 óta minden három évből kettőben háborúban állt, és hét különböző háborút vívott. Ezen nem kellene meglepődnünk.

---

<sup>5</sup> President Discusses the Future of Iraq. Hilton Hotel, Washington, DC, 2003. február 26. A Fehér Ház átiratát lásd: <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2003/02/print/20030226-11.html>

<sup>6</sup> A Tizennégy pont (Fourteen Points) Woodrow Wilson elnök 1918-ban kifejtett, az első világháború utáni rendezésre vonatkozó elveit tartalmazta.

A négy szabadságjog (Four Freedoms) Roosevelt elnök 1941-ben elmondott beszédére utal. A négy szabadság a szólás- és vallásszabadság, valamint a hiánytól és a félelemtől mentes élet szabadsága.

A Westminsteri beszéd (Speech at Westminster) Reagan elnök 1982-ben elmondott antikommunista beszédére utal. – A szerk.

<sup>7</sup> President Bush Discusses Freedom in Iraq and Middle East. Beszéd a National Endowment for Democracy 20. évfordulóján, Washington, DC, 2003. szeptember 6. A Fehér Ház átiratát lásd: <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2003/11/20031106-2.html>